

ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष १ ले □ अंक १८९ वा □ शनिवार दि.१३ सप्टेंबर २०२५ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

भारतात आरक्षण किती वर्ष राहणार?.

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

सध्या दोन्ही समुदाय आरक्षणावरून समारासमोर आले आहे. यातच भारत देशात आरक्षण अजून किती वर्ष राहील असा,प्रश्न आता समोर येत आहे. सर्वच जाती आरक्षणासाठी पुढे येत आहे.. आंदोलने करत आहे.आता सर्वच जाती आरक्षण मागत आहेत.म्हणून प्रश्न उद्भवतो की आरक्षण किती वर्ष चालणार? शुक्रवारी, सर्वोच्च न्यायालयाने देशातील आरक्षण धोरणांच्या वादग्रस्त मुद्द्यावर एक महत्त्वाचा प्रश्न उपस्थित केला. नोकऱ्या आणि शिक्षणात आरक्षण किती काळ चालू राहू शकते यावर विचार करताना ,मराठा समाजासाठी १६% आरक्षण वाढवणाऱ्या महाराष्ट्र राज्य सामाजिक आणि शैक्षणिकदृष्ट्या मागासवर्गीय आरक्षण () कायद्याच्या वैधतेला आव्हान देणाऱ्या याचिकांवर सुनावणी करताना , सर्वोच्च न्यायालयाने सध्या देशात प्रचलित असलेल्या आरक्षण व्यवस्थेवर समर्पक प्रश्न उपस्थित केले. स्वातंत्र्यानंतर ७० वर्षे उलटून गेली आहेत आणि राज्ये इतक्या फायदेशीर योजना राबवत आहेत आणि ‘‘आपण हे मान्य करू शकतो का की कोणताही विकास झाला नाही, कोणतीही मागासलेली जात पुढे गेली नाही‘‘, असेही खंडपीठाने नमूद केले. यापूर्वी, मुंबई उच्च न्यायालयाने मराठा आरक्षण कायम ठेवताना, १६% आरक्षण हे न्याय्य नाही असा निर्णय दिला होता आणि राज्य मागास आयोगाने शिफारस केल्यानुसार नोकरात १२% आणि शिक्षणात १३% पेक्षा जास्त आरक्षण असू नये असे निरीक्षण नोंदवले होते. देशात जाती आरक्षणाचा आधार बनली कारण जातींच्या आधारावर असमानता होती, म्हणूनच जातीवर आधारित आरक्षणाची व्यवस्था लागू करण्यात आली. १९५३ च्या कालेकर आयोगाच्या आरक्षणावरील अहवालात अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमातींवरील अहवाल स्वीकारण्यात आला होता परंतु ओबीसींची शिफारस नाकारण्यात आली होती. ९० च्या दशकातही ओबीसी आरक्षण लागू करण्यात आले होते आणि आता गरीब उच्चवर्गीयांसाठी १० टक्के आरक्षण आले आहे.

आरक्षणाचा मुख्य उद्देश सामाजिक आणि आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गांना समानता प्रदान करणे आहे. हे वर्ग मुख्य प्रवाहात येताच, आरक्षणाच्या स्वरूपात आणि कालावधीत बदल अपेक्षित आहेत.

सध्या, अनुसूचित जाती/जमाती आरक्षण २०३० पर्यंत वाढविण्यात आले आहे, परंतु भारतात आरक्षण किती काळ टिकेल हा एक खुला प्रश्न आहे. कायदा, सरकार, लोकांचे नियमन करणाऱ्या संस्था, प्रशासन आणि त्यांचे सार्वभौमत्व याविषयी लोकांच्या मनात आदर व धाक रुजलेला असतो, मनातून त्यांचे अधिकार मान्य केलेले असतात, तेव्हाच कायदे पाळले जातात आणि निर्णय मान्य होतात. भविष्यात अशा आरक्षणाचा कालावधी आणि धोरणे सर्वोच्च न्यायालयाचे निर्णय, सरकारी धोरणे आणि देशाच्या सामाजिक-आर्थिक प्रगतीवर अवलंबून असतील.

२०१९ मध्ये आणलेल्या कायद्यानुसार, लोकसभा आणि राज्य विधानसभामध्ये अनुसूचित जाती/जमातींसाठी आरक्षण २०३० पर्यंत वाढवण्यात आले आहे. यावरून असे दिसून येते की सध्या ही व्यवस्था या वर्षापर्यंत सुरू राहील.

सुप्रीम कोर्टाने आपल्या निर्णयात म्हटले आहे की आरक्षण धोरण कायमचे राहू शकत नाही. याचा अर्थ असा की भविष्यात त्याच्या कालावधीबाबत पुनरावलोकने आणि बदल शक्य आहेत.सुप्रीम कोर्टाने असेही सुचवले आहे की आरक्षणाचा कालावधी वाढवण्यासाठी किंवा सुरू ठेवण्यासाठी पुरेसे आणि वैज्ञानिक पुरावे आवश्यक असतील.

स्वातंत्र्यापूर्वी आरक्षण सुरू झाले असले तरी त्याची व्याप्ती वाढतच गेली.जेव्हा समाज आणि लोकांसाठी संधी जाती आणि वर्गांच्या आधारावर विभागल्या जातात तेव्हा त्या वर्गामध्ये एक विभागणी निर्माण होते ज्यामुळे जातीय सलोखा आणि विकासात अडथळा येतो. आता सर्वोच्च न्यायालयाचा आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल, गरीब उच्चवर्गीयांना आरक्षण देण्याबाबतचा निर्णय आला आहे. सर्व अटकळ आणि शंकांना पूर्णविराम मिळाला आहे परंतु सर्वोच्च न्यायालयाने आणखी एक महत्त्वाची गोष्ट सांगितली आहे, जी खोलवर समजून घेणे आवश्यक आहे. न्यायमूर्ती बेला एम त्रिवेदी यांनी आरक्षणाबाबत संविधान निर्मात्यांच्या भावनांची आठवण करून दिली. त्या म्हणाल्या की, त्यावेळी जे विचारात होते ते ७५ वर्षांनंतरही साध्य झालेले नाही. प्रत्यक्षात, आरक्षणावर मोठी रेषा आखत सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की या व्यवस्थेचा पुनर्विचार करण्याची आवश्यकता आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्टपणे म्हटले आहे की कोटा प्रणाली कायमची राहू शकत नाही, त्यासाठी एक कालमर्यादा निश्चित करणे आवश्यक आहे.

भारतीय संविधानात विधिमंडळात (संसद आणि राज्य विधानसभा) आरक्षण मूलतः १० वर्षांसाठी निश्चित करण्यात आले होते, परंतु दर १० वर्षांनी ते वाढण्यात येते. शिक्षण आणि नोकऱ्यांमध्ये आरक्षणाला कोणतीही कालमर्यादा नव्हती आणि ती अनिश्चित आहे. अलीकडेच, २०१९ च्या १०३ व्या घटनादुरुस्तीमध्ये समाजातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांसाठी अतिरिक्त १०% आरक्षणाची तरतूद करण्यात आली आहे.

आरक्षण हा भारतीय कायदेशीर व्यवस्थेचा अविभाज्य भाग आहे, परंतु अलिकडच्या काळात त्याची आवश्यकता पडताळून पाहिली जात आहे. लोक आरक्षणाच्या कल्पनेच्या विरोधात नसले तरी, जातीवर आधारित आरक्षणाची व्याप्ती वाढ निर्माण करते. ७० वर्षांहून अधिक काळ आरक्षणाचा आनंद घेतल्यानंतर, मागासवर्गीयांना आर्थिक आणि सामाजिकदृष्ट्या मोठ्या प्रमाणात सक्षम करण्यात आले आहे असा युक्तिवाद अनेकदा केला जातो. त्यामुळे, जागांचे आरक्षण त्यांच्यासाठी आवश्यक नाही आणि अशा जागा आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत घटकांसाठी राखीव ठेवल्या पाहिजेत. जेव्हा आरक्षणाचा उल्लेख त्याच्या पारंपारिक अर्थाने केला जातो तेव्हा ते प्रत्यक्षात चांगल्यापेक्षा जास्त नुकसान करते.

सध्याच्या आरक्षणासाठी काही ठोस निर्णय घेतल्यास आरक्षणाचा मुद्दा संपुष्टात येऊ शकेल, त्यासाठी सामाजिक फरकांच्या आधारावर आरक्षण देण्याऐवजी, आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेल्या समाजातील घटकांना जागा उपलब्ध करून देणाऱ्या पद्धतीने आरक्षणात बदल करणे आवश्यक आहे. जर असा बदल, जरी तो कठोर असला तरी, अंमलात आणला गेला, तर त्यामुळे जाती-आधारित आरक्षणामुळे निर्माण झालेले अनेक सांप्रदायिक कलह संपुष्टात येतील आणि ज्यांना आर्थिकदृष्ट्या नोकरीची खोखोर गरज आहे त्यांच्यासाठी आरक्षणाद्वारे नोकरीची संधी मिळू शकेल.

ज्योतिर्मय साहित्य

नारायणगाव – रयत शिक्षण

संस्थेच्या मंचर येथील महात्मा गांधी विद्यालयात उपशिक्षिका म्हणून कार्यरत असलेल्या मनिषा संजय थोरवे यांना खेड तालुका माध्यमिक मुख्याध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर संघाच्या वतीने जिल्हास्तरीय गुणवंत शिक्षक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. हा पुरस्कार सोहळा खेड (राजगुरूनगर) येथील रिट्डी सिट्डी मंगल कार्यालयात ७ सप्टेंबर रोजी पार पडला.

सोहळ्याचे अध्यक्षपद पुणे विभागाचे शिक्षक आमदार जयंत आसगावकर यांनी भूषवले. कार्यक्रमाची सुरुवात खेड तालुक्याचे आमदार बाबाजी काळे आणि माजी आमदार

दिलीप मोहिते यांच्या हस्ते झाली. यावेळी प्रमुख पाहुणे म्हणून माध्यमिक विभागाचे शिक्षणाधिकारी डॉ. भाऊसाहेब कारेकर, प्राथमिक विभागाचे शिक्षणाधिकारी संजय नायकडे, जिल्हा

परिषदेच्या अध्यक्षा निर्मलाताई पानसरे, जिल्हा परिषद सदस्य अतुल देशमुख, शरद बुट्टे, भगवान पोखरकर, तनुजाताई घनवट, डाएट पुण्याचे प्राचार्य पी. शेंडकर, महाराष्ट्र

राज्य मुख्याध्यापक संघाचे सचिव नंदकुमार सागर, तसेच अमोल पवार, अरुण चांभारे, विजय शिंदे, अंकुश राक्षे, सुरेश शिंदे, अनिल राक्षे, सुधीर मुंगसे यांच्यासह जिल्ह्यातील

मुख्याध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी आणि ग्रामस्थ मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

मनिषा थोरवे यांनी भैरवनाथ विद्यालय, अवसरी खुर्द आणि महात्मा गांधी विद्यालय, मंचर येथे कार्यरत असताना शालेय उपक्रम, सामाजिक कार्य, पालक-शिक्षक संघटनेतील योगदान, शैक्षणिक आणि सामाजिक कार्य, कृतीयुक्त अध्यापन, शाळाबाह्य परीक्षा आणि शिष्यवृत्ती यासारख्या उपक्रमांमध्ये मोलाचे योगदान दिले. या उत्कृष्ट कार्याची दखल घेत त्यांना हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक रामदास रेटवडे यांनी केले, तर उत्तमराव पोटवडे यांनी आभार मानले.

ज्ञानेश्वरी: आत्मनिर्भर जीवनाची गुरुकिल्ली

ज्योतिर्मय साहित्य

ज्या ग्रंथांनी मराठी मनाला हजारो वर्षांपासून विचार, आचार आणि जगण्याची दिशा दिली, त्यापैकीच एक म्हणजे ज्ञानेश्वरी. संत ज्ञानेश्वरांनी भगवद्गीतेचे सार सामान्य माणसाला सोप्या भाषेत समजावून सांगताना, केवळ अध्यात्मच नाही, तर जगण्याचा आणि यशस्वी होण्याचा मार्गही उलगडून दाखवला. या शिकवणींपैकीच एक अत्यंत महत्त्वाचा पैलू म्हणजे आत्मनिर्भरता.

प्रत्येक व्यक्तीमध्ये प्रचंड क्षमता आणि शक्ती दडलेली आहे. ती क्षमता शोधून तिचा योग्य वापर करणे, हेच खरे स्वातंत्र्य आहे. बाह्य परिस्थितीवर अवलंबून न राहता, आपल्या कर्तृत्वावर आणि आत्मविश्वासावर विश्वास ठेवणे, हीच खरी आत्मनिर्भरता. स्वधर्म आणि स्वयंपूर्णता ज्ञानेश्वरीत भगवद्गीतेच्या स्वधर्म या संकल्पनेवर विशेष भर दिला आहे. स्वधर्म म्हणजे केवळ जात-धर्माचे कर्तव्य नव्हे, तर प्रत्येकाचे नैसर्गिक गुण, क्षमता आणि प्रवृत्तीनुसार निश्चित झालेले कार्य. ज्ञानेश्वर सांगतात की दुसऱ्यांचे अनुकरण करण्यापेक्षा, आपला स्वधर्म ओळखून त्याप्रमाणे कार्य करणे अधिक श्रेयस्कर आहे.

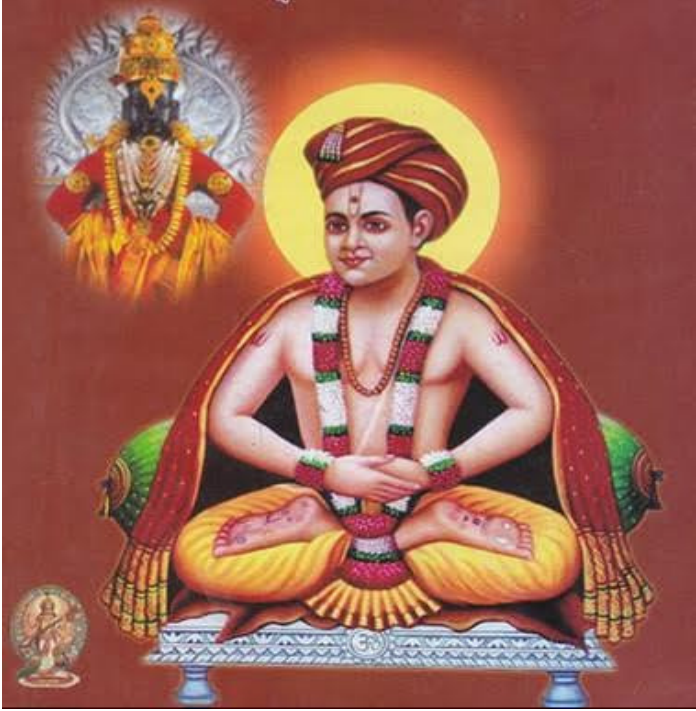
‘‘श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मात् स्वनुष्ठितात् ।’’

या श्लोकाचा अर्थ असा की, दुसऱ्याचा धर्म कितीही चांगला असला तरी, आपल्या स्वधर्माचे पालन करणे हेच योग्य आहे. प्रत्येक व्यक्ती अद्वितीय आहे. आपण आपल्या नैसर्गिक क्षमतेवर आणि गुणांवर विश्वास ठेवून स्वतःचा मार्ग निर्माण केला पाहिजे. हाच मार्ग आपल्याला खऱ्या अर्थाने स्वयंपूर्ण बनवतो.

कर्म आणि फळाची आसक्ती ज्ञानेश्वरीतील कर्माचे तत्त्वज्ञान हे आत्मनिर्भरतेचा पाया आहे. संत ज्ञानेश्वर सांगतात की, माणसाने आपले कर्म निष्ठेने आणि पूर्ण समर्पणाने करावे, पण त्याच्या फळाची आसक्ती बाळगू नये. फळाची आसक्ती आपल्याला परावलंबी बनवते. आपल्याला यश मिळेल की नाही या भीतीने आपण अनेकदा नवीन काहीतरी करण्याचा प्रयत्नच करत नाही.

फळावरचे नियंत्रण सोडून दिल्याने आपण पूर्ण लक्ष आपल्या प्रयत्नांवर केंद्रित करू शकतो. यामुळे आपले काम अधिक प्रभावी आणि परिणामकारक होते. ही शिकवण आपल्याला अपयशाच्या भीतीने ग्रासून न जाता, धैर्याने पुढे जाण्यासाठी बळ देते. आपल्या कामावर विश्वास ठेवणे आणि सतत प्रयत्नशील राहणे, हेच आत्मनिर्भरतेचे लक्षण आहे.

आत्मज्ञान आणि आत्मबळ ज्ञानेश्वरीतील आध्यात्मिक शिकवणीही आपल्याला आत्मनिर्भरतेकडे

अंजली तागडे, संपादक विश्व संवाद केंद्र , पुणे

नेते. संत ज्ञानेश्वर सांगतात की, जेव्हा व्यक्तीला आपल्या आत्म स्वरूपाचे ज्ञान होते, तेव्हा त्याला बाह्य जगातील सुखा-दुःखाचा प्रभाव पडत नाही. अशा व्यक्तीला बाह्य मदतीची गरज वाटत नाही, कारण त्याचे बळ त्याच्या आतूनच येते.

हे आत्मज्ञान म्हणजे केवळ आध्यात्मिक अनुभव नव्हे, तर आपल्या सामर्थ्याची आणि मर्यादांची जाणीव. ज्या व्यक्तीला स्वतःचे सामर्थ्य माहीत असते, ती व्यक्ती संकटांमध्येही डगमगत नाही. ती स्वतःच्या बळावर संकटांवर मात करते. हेच खरे आत्मबळ आणि हीच खरी आत्मनिर्भरता आहे.

वैराग्य आणि स्वयंपूर्णतेची वाट ज्ञानेश्वरीमध्ये वैराग्य या संकल्पनेचाही सखोल विचार आढळतो, आणि तोही आत्मनिर्भरतेशी जोडलेला आहे. वैराग्य म्हणजे जगाचा त्याग करणे नव्हे, तर जगातील गोष्टींवरची आसक्ती कमी करणे. संत ज्ञानेश्वरांच्या मते, बाह्य वस्तूंवर, व्यक्तींवर किंवा परिस्थितींवर आपले सुख अवलंबून ठेवल्यास आपण नेहमी परावलंबी राहतो. जेव्हा आपण एखाद्या गोष्टीच्या असण्या-नसण्याने विचलित होत नाही, तेव्हा आपण खऱ्या अर्थाने स्वतंत्र होतो. ही वैराग्याची भावना आपल्याला कोणत्याही बाह्य आधाराशिवाय आनंदी राहण्याचे सामर्थ्य देते, ज्यामुळे आपली आत्मनिर्भरता वाढते.

लोककल्याणातून आत्मविकास ज्ञानेश्वरी केवळ स्वतःपुरते विचार करण्यास शिकवत नाही, तर लोककल्याणाचे महत्त्वही अधोरेखित करते. ज्ञानाचा उपयोग केवळ स्वतःच्या उद्धारासाठी न करता, तो इतरांनाही देणे हा ज्ञानाचा खरा उद्देश आहे. जेव्हा

एखादी व्यक्ती आपल्या ज्ञानाने, कौशल्याने किंवा सामर्थ्याने समाजासाठी काहीतरी करते, तेव्हा त्यातून तिचा आत्मविश्वास वाढतो. समाजाला दिलेली मदत ही अप्रत्यक्षपणे आपल्यालाच अधिक स्वयंपूर्ण बनवते.

पसायदानात ज्ञानेश्वरांनी विश्वात्मक देवाकडे मागितलेली प्रार्थना स्वतःच्या आत्मोन्नतीसोबतच समाजाचेही भले व्हावे. असे सांगते. आत्मनिर्भरता ही केवळ आर्थिक किंवा भौतिक बाब नाही, तर ती एक मानसिक आणि वैचारिक अवस्था आहे. आपले सामर्थ्य ओळखून, आपल्या कर्मांवर विश्वास ठेवून आणि फळाची आसक्ती न बाळगता जेव्हा आपण जगतो, तेव्हाच आपण खऱ्या अर्थाने आत्मनिर्भर होतो. ज्ञानेश्वरी आपल्याला

परावलंबी न होता, स्वयंपूर्ण आणि आत्मविश्वासाने जगण्याचा मार्ग दाखवते. ही शिकवण आजही तितकीच

प्रासंगिक आहे. आधुनिक काळातही, आपल्या क्षमतेवर विश्वास ठेवून, प्रयत्न करणे आणि अपयशाला न घाबरणे, हेच यशाचे गमक आहे. ज्ञानेश्वरीतली आत्मनिर्भरतेची शिकवणः दैनंदिन जीवनातील उदाहरणे ज्ञानेश्वरीतील आत्मनिर्भरतेची शिकवण केवळ आध्यात्मिक तत्त्वज्ञान नसून ती आपल्या रोजच्या जगण्यातही अत्यंत उपयोगी आहे. ही शिकवण आपल्याला जीवनातील आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी योग्य दृष्टीकोन देते.

करिअर निवडतानाः स्वधर्माची शिकवण दुसऱ्याच्या यशामुळे आकर्षित होऊन त्यांचे अनुकरण करण्यापेक्षा, आपल्या नैसर्गिक क्षमता ओळखून त्यातच यशस्वी होण्याचा प्रयत्न करा.

समजा, एखाद्या मित्राने अभियांत्रिकी क्षेत्रात मोठे यश मिळवले आहे, पण तुमची आवड आणि क्षमता कला किंवा सामाजिक कार्यात आहे. तुम्ही फक्त मित्राचे अनुकरण करून अभियांत्रिकी निवडल्यास, त्यात तुम्ही कदाचित अयशस्वी व्हाल. त्याऐवजी, तुमच्या आवडीच्या क्षेत्रात, जसे की चित्रकला किंवा लेखन, तुम्ही अधिक चांगले काम करू शकता. हेच स्वधर्म ओळखून आत्मनिर्भर होणे आहे. नोकरी किंवा व्यवसायातः फळाच्या आसक्तीचा त्याग कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन – आपले कर्म करण्यावरच तुमचा अधिकार आहे, फळावर नाही. याचा अर्थ, तुम्ही तुमच्या कामावर लक्ष केंद्रित करा, त्याच्या परिणामाबद्दल चिंता करू नका.

(क्रमशः)

वास्तुशास्त्र पेंटिंग

लघुलेख-४२

रोहिणी नक्षत्र हे २७ नक्षत्र मालेतील चौथ्या क्रमांकाचे नक्षत्र आहे. या नक्षत्राचा आराध्य वृद्ध "जांभूळ" असून, पर्यायी वृक्ष "अड्डळसा" ही वनस्पती आहे. भारतीय संस्कृतीमध्ये 'जांभूळ' वृक्षाला अनन्य साधारण महत्त्व आहे.

वसंत ऋतूमध्ये रोहिणी नक्षत्रावर जन्मलेल्या जातकाचे दिवस देखील आनंदी असतात कारण याच ऋतूमध्ये 'जांभूळा' ला मोहोर येतो. 'वृषभ' राशीच्या व्यक्तीचे जन्म नक्षत्र 'रोहिणी' असते. शुक्र ग्रह हा 'वृषभ' चा स्वामी आहे. शुक्र महाराज कलेचे कारक आहेत. रोहिणी हे पावसाचे नक्षत्र, मग अशा व्यक्तींच्या ठराविक काळातील उत्साहाला सीमा नसते. "रोहिणी" नक्षत्राची देवता 'प्रजापति-ब्रह्मा' आहे. या नक्षत्राच्या व्यक्तींनी 'ॐ ब्रह्मणेनमः' हा जप करावा असे तज्ज्ञांनी सांगितलेले आहे. या व्यक्तींनी बनवलेले "वास्तुशास्त्र पेंटिंग" हे त्यांच्यासाठी फारच महत्त्वाचे ठरते. सुदृढता, कणखरपणा, खंबीरपणा आणि कितीही कठीण प्रसंग आला तरी ही माणसे त्यातूनही मार्ग शोधण्यात यशस्वी होतातच.

या नक्षत्राच्या आणि वृषभ राशीच्या जातकांच्या 'वास्तुशास्त्र पेंटिंग' मध्ये, 'जांभूळाचे' पंचांग, अड्डळशाचे कांही भाग, वृषभ राशी, त्यांचे त्यांचे स्वामी किंवा आराध्य दैवते, पांच तारका-समूह असलेले 'रोहिणी' नक्षत्राचा "नक्षत्र पीडा हर मंत्र", या घटकांसह वास्तुशी संबंधित इतर माहिती, यांच्या आदर्श संकल्पनातुन बनणारे 'वास्तुशास्त्र पेंटिंग', हे जातकाला अनेक अंगांनी लाभदायक ठरते.

स्वभावातील सत्यता वाढते, स्वच्छता प्रेमी असतो ही व्यक्ती.....! या नक्षत्रातील १ ले चरणाचा स्वामी मंगळ, दुसऱ्या चरणाचा स्वामी शुक्र, तिसऱ्या चरणाचा, स्वामी बुध आहे तर चतुर्थ चरणाचा स्वामी चंद्र आहे प्रत्येक चरणानुसार रास जरी एकच असली आणि नक्षत्र जरी एकच असले तरी 'वास्तुशास्त्र पेंटिंग' च्या घटकांमध्ये कांही महत्त्वाचे बदल होतात. करावे लागतात. या साऱ्यांचा सूक्ष्म विचार करून साकारलेल्या 'वास्तुशास्त्र पेंटिंग' मुळे रोहिणी नक्षत्राच्या, जन्मावरील, जातक हा, अधिक गतीने, स्वप्नपूर्ती करेल या बददल शंका नाही.

क्रमशः.....

द्वारा एस्.व्ही.एस्. कला प्रतिष्ठान
डॉ. गजानन शेपाळ : 98691 30238

जात्यावरच्या ओव्या.....

लेकीचं लगन
सारवते वृंदावन
सुखाने ठेव देवा
बाईच घर - अंगण ॥२५५॥

लेकीला मागणं
कवळ्या पणात
नंदाबाईन सांगलं
भरताराच्या कानात ॥२५६॥

संदर्भ - शांताई इंगळे
संकलन - सौ. मनोरमा बोराडे
सहशिक्षिका, छत्रपती संभाजीनगर

उदरभरण नोहे...

ज्योतिर्मय ॐ साहित्य

संध्याकाळच्या वेळी या भागात प्रचंड गर्दी असते. शनिवार रविवार तर नंबर लावावे लागतात. असं म्हणतात की हॉटेलमधील पदार्थाना तेल चांगल्या दर्जाचे वापरलेले नसते. त्याच त्याच तेलात पदार्थ तळले जातात. त्यामुळे त्या तेलात आरोग्यासाठी घातक पदार्थ निर्माण होतात. ते पदार्थ पचायला जड होतात. हॉटेलमधल्या पदार्थांमध्ये भरपूर तेल, मसाले आणि प्रिझर्व्हेंटिव्हज यांचा वापर केलेला असतो. असे पदार्थ वारंवार खाल्ल्याने वजन वाढते, हृदयविकार, मधुमेहासारख्या घातक आजाराना निर्मंत्रण मिळते. शिवाय हॉटेलमधले जेवण आर्थिक दृष्ट्या महाग असल्याने ते खिशाला परवडत नाही हा भाग वेगळाच. पण जाऊ द्या. जातीचे खवय्ये असला विचार करीत नाहीत. जो होंगा वो देखा जायेगा.

आजकाल आम्ही आठवड्यातून दोन तीन वेळा तरी बाहेर जेवायला जातोच. परवा आम्ही एक लेख वाचला होता. म्हणे अमेरिकेत पूर्वी सगळे कसे घरी जेवत होते पण बाहेर जेवणाची फॅशन आली आणि लोक घरी स्वयंपाकच करेनासे झाले. घरातलं स्वयंपाकघर आणि डायनिंग हॉल म्हणजे कुटुंबियांना एकत्र बांधून ठेवणारं ठिकाण ! गॅस विझला, चूल थंड झाली. कुटुंबाला जोडून ठेवणारा धागा सैल झाला. आम्ही जेवायला बाहेर जायला लागलो. नाहीच जमले जायला तर घरी पारसल मागवायला लागलो. पूर्वी एकत्र जेवणं व्हायची. जेवताना गप्पा व्हायच्या. एकमेकांची सुखदुःख समजून घेतली जायची. कुटुंबातले काही प्रश्न जेवणाच्या टेबलावर सुटायचे. दिवसभर वेगवेगळ्या कारणाने विखुरलेले कुटुंबातले सदस्य जेवणाच्या निमित्ताने एका जागी यायचे, भेटायचे,

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

हास्यविनोद व्हायचे. हॉटेलात आम्ही सहकुटुंब जेवायला गेलो तरी मनाने कुठे एकत्र असतो ? प्रत्येक जण मोबाईलमध्ये डोंके खुपसून बसलेला असतो. कोणाचे इतरत्र लक्ष असते. तसेच कोरडे जातो आम्ही आणि कोरडे येतो. मायेचा ओलावा असलेले प्रेमाचे दोन शब्द एकमेकांशी क्वचितच बोलले जातात.

आजकाल छोटी होत जाणारी कुटुंबे, घरातील नोकरी करणारे सदस्य यामुळे दररोज घरी स्वयंपाक करण्यासाठी पुरेसा वेळ मिळत नाही हे समजण्यासारखे आहे.

त्याचप्रमाणे वाढदिवस, छोटी पार्टी, समारंभ यासारख्या गोष्टींचे आयोजन करणे हॉटेलमध्ये सोयीचे होते हे देखील समजण्यासारखे आहे. परंतु घरी स्वयंपाक करणे आणि हॉटेलमध्ये जाणे या गोष्टींमध्ये सुरेख असं समन्वय साधणे शक्य आहे. आवश्यक प्रसंगी हॉटेलमध्ये जायला हरकत नाही परंतु इतर वेळी मात्र आवर्जून घरचेच जेवण घ्यायला हवे याबद्दल कोणाचे दुमत असण्याचे कारण नाही. (क्रमशः)

॥ संत महात्म्य ॥

लेखक - मधुकर बोरीकर
9403061886

जगद्गुरु संतश्रेष्ठ तुकाराम महाराज

यांचा अभंग- भाग चार

ज्योतिर्मय ॐ साहित्य

आपल्या अवतीभोवतीच्या साऱ्याच वस्तू ,इतकेच काय तर आपली पत्नी मुले नातेवाईक अवती भोवतीची सर्व माणसे यांचा मालक पांडुरंग आहे ,ही भावना दृढ व्हायला हवी. एकदा अंतर व बाह्य मनाचा संघर्ष संपला व दोन्ही मने प्रभु भक्तीत लीन झाली की अंतर्मन हे माऊली होते. म्हणून मन माउली सर्वांची असे म्हटले आहे. असे मन तुमच्या हिताचे व अनहिताचे काय हे ठरवते, व योग्य तेच संकेत देते. मन हे स्वतः गुरु व शिष्यही बनते अंतर्मन हे गुरु झाले पाहिजे व बाह्यमन शिष्य. शिष्य हा नेहमी गुरुची आज्ञा पालन करणारा असतो. त्याप्रमाणे बाह्यमन हे अंतर्मनाचे आज्ञा पालन करणारेच व्हावे. बाह्यमन हे विकारी असते गुरुची आज्ञा शिरसावंध त्याने मानावयाला हवी. तशी मालकी अंतर्मनाकडे द्यायला हवी. बाह्यमन आज्ञाधारक व्हावे. यानंतर मालकी आत्म्याकडे व शिष्यत्व अंतर्मनाकडे जायला हवे. अंतर्मन व बाह्य मनात विरोधाभास नको. अंतर्मनाचे दास्यत्व बाह्य मनाने केले पाहिजे. सत्कार्य करण्याचे अंतर्मनाने सांगून बाह्य मनाने ते ऐकणे म्हणजे स्वतःचे दास्य स्वतः केल्यासारखे आहे. दुसऱ्याची सेवा करताना देखील त्याच्यात व माझ्यात एकच प्रभू आहे, त्यामुळे त्याची सेवा म्हणजे स्वतःचे दास्य केल्यासारखे असते. आपल्या सेवेमुळे भगवंत प्रसन्न होतो व ते प्रसन्नत्व पाहून आपण प्रसन्न व्हावे. हे प्रसन्नत्व मिळण्यासाठी इतरांची सेवा केली पाहिजे. दोन्ही मनात संघर्ष म्हणजे अधोगती कडे नेतो व त्याच्यातील ताळमेळ व मधुर संबंध गुरु शिष्य भाव हा गती कडे नेतो. तुका म्हणे मना नित्य नवा अंकुश या मनावर सतत आत्म्याचा अंकुश हवा. मन हे स्वतः सतत विकार संघर्ष असतोष निर्माण करत असेल तर नर्क समोर आहे हे समजा.

ही बाब केवळ सामान्य वाचकां साठीच नव्हे तर भक्त, साधक यांसाठी सुद्धा लागू आहे. मनाच्या मृत्यूसाठी तयार व्हायला हवे. हे बलिदान प्रेमातून ध्येय वादातून मिळू शकते. दोन मनाच्या संघर्षातून नव्हे. माझे मरण पाहिले मी डोळा याचा अर्थ मनाचा मृत्यू म्हणजे समाधी.

माणसे शरीराने जवळ व मनाने दूर झालेली आहेत. कारण मनात संघर्ष आहे. बाह्य मनाला अंतर्मनावर प्रेम करायला लावायला हवे. म्हणून तू मन हे मीच करी असे म्हटले आहे. याशिवाय रूण झुण रूणझुणु रे भ्रमरा याही अभंगातून हेच सांगितले आहे.

मनात प्रेम भाव वृद्धिंगत व्हावा म्हणून आपल्या संतांनी अनेक विविध प्रयोग दिले आहेत तुलसीदासजी म्हणतात सियाराम स्वरूप सब जग जानी करहू प्रणाम जोड जूग पानी. आपल्या अवतीभवती दिसणारे सर्व जीव ,भूत मात्र यांना सीता माता आणि प्रभू रामचंद्र या रूपात पहा. त्यांना विनम्रतेने अभिवादन करा. असे करत गेले की ,सर्व भूत मात्र हे ईश्वराचे रूप आहेत हा भाव मनात दृढ व्हायला लागतो व सर्व चरा चरावर प्रेम निर्माण व्हायला लागते. असे प्रेम निर्माण झाले की आपल्या मनातही प्रेमाचा डोह वृद्धित होतो.

संत श्रेष्ठ जगद्गुरु तुकाराम महाराजांनी हा मनाच्या प्रसन्नता का आवश्यक आहे हे सांगणारा हा एक उत्कृष्ट असा अभंग आपणास दिला आहे .

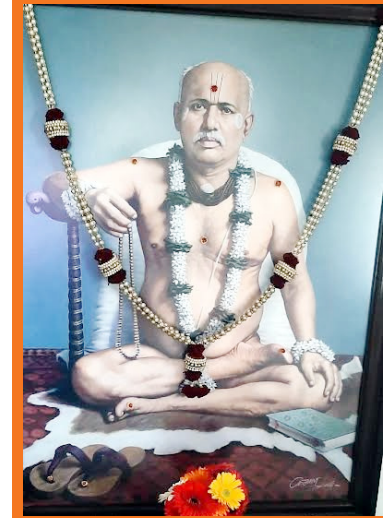
यानिमित्ताने हाअभंग केवळ वाचन किंवा श्रवण करून कृत कुतार्थ मानणे यापेक्षा मनाला प्रसन्न करण्यासाठी, त्यावरील ताण कमी करण्यासाठी, यात सुचविलेले प्रयोग कसोशीने करायला हवेत.

हे प्रयोग आपण सर्व जन करूयात व जगद्गुरु तुकाराम महाराजांच्या चरणावर दंडवत घालूयात.

निवृत्ती ज्ञानदेव सोपान मुक्ताबाई
एकनाथ नामदेव तुकाराम

क्रमशः....

माझ्या समर्थ सदुरूच्या ज्ञानगंगेतील अमृतधारा जय हरी माऊली!

श्री ब्रह्मचैतन्य
गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय ॐ साहित्य

भक्त झाल्यावर माणूस ज्या आनंदात असतो तो आनंद वर्णन करून समजणार नाही. जिथे दुःखच नाही तिथे आनंद हा शब्द तरी सांगायला कोण असणार ? अनन्य भक्त व्हावे आणि तो आनंद पहावा. भक्ताला सर्वच ठिकाणी आपण आहेत असे दिसते; म्हणजे सर्व चराचर वस्तू तो भगवद्रूपच पहात असतो. एखाद्या खोलीत सर्व बाजूंनी आरसे

भगवंताशी एकरूप झाल्यावर सर्व आनंदच आहे.

ठेवलेले असले, तर कुठेही पाहिले तर आपल्याला काय दिसेल ? आपल्या स्वतःशिवाय दुसरे काहीच दिसणार नाही. म्हणजे, सर्व ठिकाणी एकभाव झाला तिथे दुःखाचे कारणच नाही. तिथे सर्वच आनंद असतो. त्याप्रमाणे, भक्त भगवंताशी एकरूप झाला तिथे आनंदाशिवाय दुसरे काय असणार ? जे याप्रमाणे जगात वावरतात, ते आपल्या आनंदात राहूनही इतर लोकांप्रमाणे वागत असतात. तुकारामांनी अशा स्थितीत राहून लोकांना सन्मार्ग दाखविला. समर्थानीही ती स्थिती सांभाळून सर्व जगाचा व्यवहार केला आणि इतर लोकांना आपल्या पदाला नेले. आपण कधी त्या आनंदाकडे जाण्याचा मार्ग पाहिलेला नाही. म्हणून, ज्यांनी तो आनंद पाहिला आहे आणि जे सदैव त्या आनंदातच रहातात, त्यांच्या सांगण्याप्रमाणे वागणे हेच श्रेयस्कर आहे; म्हणजेच गुरुआज्ञेप्रमाणे वागावे. आपल्याला वाटाड्या भेटला म्हणजे त्याच्यावर विश्वास ठेवून आपण चालतो, त्याप्रमाणे गुरूच्या वचनावर विश्वास ठेवून आपण वागावे म्हणजे आपले हित होते.

एखाद्या आंधळ्या माणसाने साखर समजून जर मीठ खाल्ले, तर ते खारट लागल्यावाचून राहणार नाही. त्याप्रमाणे, आनंद मिळेल या कल्पनेने आपण विषयाची

संगत धरली, पण त्यापासून दुःखच प्राप्त झाले. पुष्कळ वस्तू मिळाल्या तर त्याने पुष्कळ सुख मिळते असे मानणे हा भ्रम आहे. खरे किंवा पुष्कळ सुख म्हणजे कायमचे, सनातन सुख होय. ते सनातन वस्तूपाशीच, म्हणजे भगवंतापाशीच असते. भगवंताचे आपण झाल्यास सुखी होऊ. तोंड गोड करण्यासाठी जशी साखर खावी लागते, तसे आनंद प्राप्त होण्यासाठी नाम घ्यावे लागते. आपण प्रपंच दुसऱ्याचाच करतो, आपला करीतच नाही. एखाद्या शेतापेक्षा कुंणगालाच जास्त खर्च यावा, त्याप्रमाणे आपण आपल्या मूळ स्वरूपापेक्षा आपल्या उपाधींचीच जास्त आरास करतो. आपण सर्व मिळवतो, पण सर्व ठेवून जावे लागते. आपल्या फायद्याचे केले तरच आपला प्रपंच ; भगवंताचे स्मरण तेवढाच आपला प्रपंच. आपण आईबापांवर, नवराबायकोवर, मुलांवर, नातेवाईकांवर, शेजाऱ्यांपाजाऱ्यांवर सुखासाठी अवलंबून राहिलो तर सुखी होणार नाही. आपले दुःख किंवा यातना जर कोणी नाहीशा करीत नाही तर मग दुसरा कोणी आपल्याला सुख देईल ही कल्पना कशी खरी ठरेल ?

परमात्म्याचा आनंद अखंड मिळावा, मी त्याचा व्हावे, ही दृष्टी ठेवून नामस्मरण करावे. ***

आरोग्य संजीवनी

बेलफळांचा वापर आयुर्वेदिक औषधांमध्ये भरपूर केला जातो.

ज्योतिर्मय ॐ साहित्य

तसेच या झाडाची पाने, फुले, झाडाची साल व खोडाचा गाभा याचाही आयुर्वेदिक औषधी म्हणून उपयोग करता येतो. बेल्याचे झाड हे वातावरण शुद्धीकरणाचे कार्य करते. बेल्याची पाने रक्तातील साखर नियंत्रित करण्यासाठी उपयुक्त मानली जातात. यामध्ये रेचक गुणधर्म मोठ्या प्रमाणात आढळतात. जे पुरेसे इन्सुलिन तयार करण्यात मदत करतात. त्यामुळे रक्तातील साखर नियंत्रित राहते. आयुर्वेदाचार्यांशी सल्लामसलत केल्यानंतर ते सेवन केले जाऊ शकते.

पोट साफ होते
बद्धकोष्ठतेची समस्या असल्यास बेलची पाने खावीत. बेलची पाने थोडे मीठ आणि मिरपूड चघळल्याने बद्धकोष्ठतेपासून आराम मिळतो. ही पाने आतड्यांमधून विषारी पदार्थ काढून टाकण्यास मदत करतात, असेही म्हंटले जाते.

पचनक्रिया चांगली राहते
बेल पोट साफ करण्याचे काम करते. यात रेचक गुणधर्म आहेत जे पाचन तंत्र मजबूत करतात. तुम्हाला पचनाच्या समस्या असतील तर बेल किंवा बेलची पाने खाऊ शकता. परंतु ती प्रमाणात खाणे गरजेतचे आहे.

मधुमेहाच्या रुग्णांसाठी

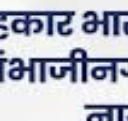
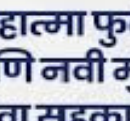
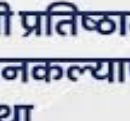
बेल अतिशय फायदेशीर आहे. दिवसातून दोन वेळा बेलाच्या पानांचा रस पिल्यास मधुमेहापासून मुक्तता मिळविणे शक्य होऊ शकते. शरीराच्या वजनानुसार बेल फळाचा अर्क घेतल्यास त्याचा परिणाम दिसून येतो. कारण कौमारीन नावाचा घटक बेल फळामध्ये असल्यामुळे इन्सुलिन निर्माण करण्यासाठी बीटा पेशीला उत्तेजित करतो.

अतिसार विरोधी
उन्हाळ्याच्या दिवसात अतिसार ही समस्या आता अधिकांश लोकांमध्ये दिसून येते. अलीकडे या रुग्णांचे प्रमाण वाढीस लागले आहेत. या परिस्थितीत उलट्या, हगवण, मळमळ वाटू लागते. बेलाच्या पाण्यात साखर मिसळून प्यायल्यास याचे लाभ दिसून येतात. किंवा कच्चे फळे

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

खाल्यास अतिसार नियंत्रणामध्ये येतो. अर्धे पिकलेली फळ हे सर्वोत्तम मानले जाते परंतु संपूर्ण पिकलेली फळे किंवा अगदी फळाचा चूर्ण परिणामकारक परिणाम दर्शवितो.

रक्तक्षयविरोधी

सहकार भारती, महात्मा फुले कृषी प्रतिष्ठान,
छत्रपती संभाजीनगर आणि नवी मुंबई जनकल्याण महिला
नागरी सेवा सहकारी संस्था

आयोजित

भव्य भारतीय संस्कृती प्रदर्शन

आपल्या मातीची ओळख,
आपल्या संस्कृतीचा सन्मान

चला अनुभवूया भारतीय संस्कृतीचा समृद्ध ठेवा !

दिनांक - 12 ते 14 सप्टेंबर 2025
वेळ - सकाळी 11 ते रात्री 9 वा.
स्थळ - पाटीदार भवन, जालना रोड,
छत्रपती संभाजीनगर

मोठ्या संख्येने सामील व्हा !

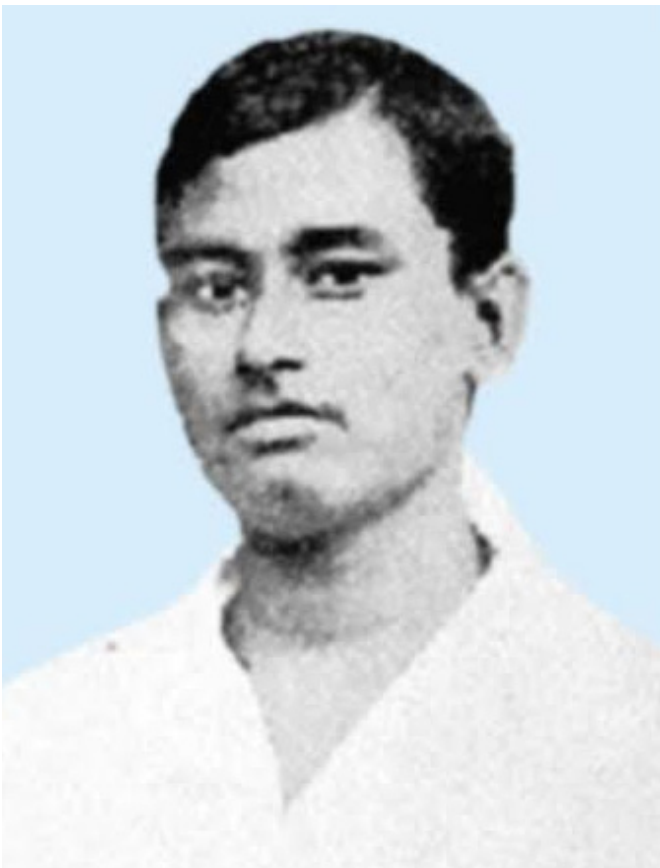

तरुणांना प्रेरणास्थान क्रांतीकारक बिनोय बसु

ज्योतिर्मय
📖 **साहित्य**
बिनोय बसु हे भारतीय स्वातंत्र्यसंग्रामातील एक महत्वाचे क्रांतीकारी होते. प्रभावशाली क्रांतीकारी बिनोय बसु हे बंगाल व्हॉलंटियर्स या जहाल क्रांतीकारी संघटनेचे धाडसी व नेतृत्व करणारे प्रमुख होते. बंगाल व्हॉलंटियर्स कॉर्प्स हा ब्रिटीश राजवटीविरुद्ध सक्रीय क्रांतीकारकांचा भूमिगत गट होता. १९२८ मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसच्या कलकत्ता अधिवेशनानिमित्त नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांनी जो स्वयंसेवकाचा गट मेजर सत्य गुप्ता यांच्या नेतृत्वाखाली स्थापन केला होता तो स्वयंसेवकांचा गट अधिवेशनानंतरही कार्यरत रहात स्वातंत्र्यलढ्यात योगदान देत राहिला. या गटाचे बंगाल व्हॉलंटियर्स या जहाल क्रांतीकारी संघटनेत रुपांतर करण्यात आले. १९२८ स्थापन झालेल्या या संघटनेने भारताला स्वातंत्र्य मिळेपर्यंत कार्य केले. विशेषतः तुरुंगामध्ये स्वातंत्र्यसैनिकांना मानसिक व शारीरिक त्रास देणाऱ्या इंग्रज अधिकाऱ्यांना ठार मारण्याची सुरवात या जहाल संघटनेच्या स्वातंत्र्यसैनिकांनी केली. ऑपरेशन फ्रीडम या नावाने बंगाल व्हॉलंटियर्स जहाल क्रांतीकारी गटातील क्रांतीकारक हे कार्य आपल्या जीवाची पर्वा न करता करीत राहिले. यातीलच प्रमुख नांव म्हणजे बिनोय बसू. बिनोय बसू, बादल गुप्ता आणि दिनेश गुप्ता या तिघांचा या जहाल क्रांतीकारकांचा बंगाल व्हॉलंटियर्समधील ग्रुप ब्रिटीश अधिकारी जे स्वातंत्र्यलढ्यातील

क्रांतीकारकांना तुरुंगात मानसिक, शारीरिक प्रचंड त्रास देत होते त्यांच्यासाठी कर्दनकाळ ठरला. या तिघा क्रांतीकारकांनी केलेल्या धाडसी कृत्यांमुळे १९३० पासून तुरुंगात स्वातंत्र्यसैनिकांना त्रास देणाऱ्या ब्रिटीश अधिकाऱ्यांमध्ये दहशत निर्माण होऊन स्वातंत्र्यसैनिकांवर दहशतीने दबाव आणण्याचे प्रमाण कमी झाले. इन्स्पेक्टर जनरल लोमेन हे ब्रिटीश अधिकाऱ्यांपैकी एक होते जे भारतीय स्वातंत्र्यसंग्रामात कडक पोलीस अधिकारी म्हणून ओळखले जात. विशेषतः बंगाल प्रांतातील स्वातंत्र्यसेनानींच्या विरोधात पोलीस कारवाया राबविणारे म्हणून ते कुख्यात होते. बंगाल प्रांत हा ब्रिटीश भारतातील सर्वात मोठा प्रांत होता. आसाम, ओरिसा, बिहार, पूर्णबंगाल व इतर भागांचा त्यात समावेश होता. भारतामध्ये सर्वात जहाल क्रांतीकारी घटना या प्रांतात घडत होत्या. या क्रांतीकारी घटनांमुळेच १९११ साली ब्रिटीशांनी बंगाल प्रांताची फाळणी रद्द करीत आपली राजधानी कलकत्ता येथून दिल्ली येथे हलवली. इन्स्पेक्टर जनरल लोमेन यांची भूमिका ब्रिटीश सरकारकडून राजकीय केड्यांवर कठोर नियंत्रण ठेवणे आणि क्रांतीकार्याविरुद्ध कारवाई करणे ही होती. विशेषतः त्यांनी स्वातंत्र्य लढ्यातील स्वातंत्र्यसैनिकांना जे कैदेत होते त्यांना अमानवीय आणि क्रूर वागणूक दिल्याचे त्यांच्यावर आरोप होते. ज्यामुळे जनता आणि स्वातंत्र्यलढ्याचे कार्यकर्ते त्यांच्याविरुद्ध संतम झाले. या अत्याचारांच्या विरोधात बिनोय बसू आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी बंगाल

व्हॉलंटियर्स या जहाल क्रांतीकारी संघटनेच्या ‘‘ऑपरेशन फ्रीडम’’ या योजनेनुसार इन्स्पेक्टर जनरल लोमेन यांची हत्या करण्याचा निर्णय घेतला. लोमेन २५ ऑगस्ट १९३० रोजी एका आजारी वरीष्ट पोलीस अधिकाऱ्याची विचारपूस करायला जाणार असल्याची बातमी बंगाल व्हॉलंटियर्सच्या क्रांतीकारकांना समजली. बिनोय बसू हे साध्या बंगाली वेषात लोमेन यांच्या सुरक्षा रक्षकांच्या गटात घुसले. बिनोय बसू यांनी अगदी जवळून लोमेन यांना पिस्तुलमधून गोळी मारली ज्यात त्यांचा जागेवरच मृत्यू झाला. तसेच निसटून जाण्यासाठी केलेल्या गोळीबारात पोलीस सुपरिंटेंडेंट हॉडसन हेही गंभीर जखमी झाले. बिनोय बसु निसटले पण त्यांनी आपली ओळख कधीच गोपनीय ठेवली नसल्याने ते ज्या मिरफोर्ड मेडिकल कॉलेजमध्ये शिकत होते (आता सर सलीमउल्लाह मेडिकल कॉलेज) त्या कॉलेजमध्ये उपलब्ध असलेल्या मॅगेझीनमधुन त्यांचा फोटो मिळवण्यात आला. हा फोटो ब्रिटिश सरकारने संपूर्ण बंगाल प्रांतात ठिकठिकाणी लावून माहिती देणाऱ्यास त्या काळातील १०,०००/- रुपयांचे इनाम जाहीर करण्यात आले. ऑगस्ट महिन्यात मुसळधार पाऊस कोसळत असताना एका सकाळी मुस्लिमांचा वेष धारण केलेले दोन गृहस्थ फाटक्या कपड्यात दोलाईगंज रेल्वे स्टेशनवर पोहोचले. हे दोघे म्हणजे बिनोय बसु आणि त्यांचा साथीदार सुपति रॉय हे होते. या रेल्वे स्थानकावर पोलीसांचा

स्वातंत्र्यसेनानी
शिरीष चिटणीस
कार्यवाह महाराष्ट्र साहित्य परिषद

कडक पहारा बिनोय बसु यांना शोधण्यासाठी उपस्थित होता. ढाकाहून नारायणगंज येथे जाणाऱ्या ट्रेनमध्ये पोलीसांनी शोध घेतला. प्रत्येक डब्यामध्ये शोध घेत असताना तिसऱ्या क्लासच्या भरलेल्या डब्यात बिनोय बसू आणि त्यांचा साथीदार नदीच्या घाटाकडे जात ब्रिटीश

सुपती रॉय मुस्लीम वेशात चढले. जेव्हा ट्रेन नारायणगंज येथे पोहोचली तेव्हा पोलीसांकडे रेल्वेबरोबरच नदीतून प्रवास करणाऱ्या होड्या तपासण्याचाही परवानगी होती. कलकत्ता पोचण्यापूर्वी मेघना नदी पार करावी लागती याची माहिती स्वातंत्र्यसैनिकांकडून बिनोय बसु यांना समजली होती. मेघना नदीजवळच्या स्टेशनपाशी ट्रेनने जेव्हा वेग कमी केला तेव्हा बिनोय बसु आणि सुपति रॉय जमीनदार व नोकर या वेषात नदीच्या घाटाकडे जात ब्रिटीश

पोलीसांना समजण्यापूर्वीच नावेतून सहर या ठिकाणी पोहोचून सियालदाह स्टेशनवर न उतरता दमदम स्टेशनवर उतरले. या ठिकाणाहून स्लम एरिया-७, वाल्लीउलाह लेन सेंट्रल कलकत्ता येथे गेले. जादा दिवस एका ठिकाणी राहता येत नसल्याने कतरत गढ या ठिकाणी राहून त्यानंतर उत्तर कलकत्ता या ठिकाणी शांत परिसरात बिनोय बसु राहात होते. पोलीस त्यांच्या मागावर होतेच हे त्यांना माहित असल्याने पोलीस चीफ चार्ल्स टेगार्ट यांची टोळी या जागेवर पोहचली तोपर्यंत बिनोय बसु तिथून निसटले. २९ ऑगस्ट ते ८ डिसेंबरपर्यंत ब्रिटीश पोलीसांना ते हुलकावणी देत जवळपास १३० दिवस अज्ञातवासात होते.

बंगाल व्हॉलंटियर्स संघटनेचे ऑपरेशन फ्रीडम अंतर्गत पुढील टारगेट होते बंगालचे तुरुंग महानिरीक्षक लेफ्टनंट कर्नल एन.एफ सिंप्सन यांना ठार मारण्याचे. सिंप्सन तुरुंगातील स्वातंत्र्यसैनिकांचे मानसिक, शारीरिक शोषण करून त्यांना प्रचंड त्रास देत होते. ८ डिसेंबर १९३० रोजी बिनोय बसु, बादल गुप्ता आणि दिनेश गुप्ता या क्रांतीकारकांनी युरोपियन वेष धारण करून कलकत्त्याच्या राइटर्स बिल्डींगमध्ये घुसून ब्रिटीश पोलीस अधिकारी इन्स्पेक्टर जनरल एन. एस. सिम्पसन व इतरांवर हल्ला केला. यामध्ये सिम्पसन जागेवरच मृत्यूमुखी पडला. ज्युडिशियल सेक्रेटरी नेक्सन, आणि व्दिनिम, प्रॅटिस हे इतर अधिकारी जखमी झाले. ब्रिटीश शासनाची डलहौसी स्केअरमधील रायटर्स बिल्डींग महत्वाची असल्याने कायमच

तिथे ब्रिटीश पोलीसांचा फौजफाटा असे. या पोलीसांनी बिनोय बसु, बादल गुप्ता आणि दिनेश गुप्ता यांना घेरले आणि आता आपण येथून सुटून जाऊ शकत नाही हे लक्षात आल्यावर बिनोय बसु आणि दिनेश गुप्ता यांनी स्वतःच्या पिस्तुलांनीच स्वतःवर गोळ्या झाडून घेतल्या तर बादल गुप्ता यांनी पोर्टशियम सायनाइड घेऊन जागेवरच वीरमरण पत्करले. बादल गुप्ता यांचे वय १९ वर्षाचे होते. बिनोय बसू यांना ताबडतोब कलकत्ता मेडिकल कॉलेज हॉस्पिटलमध्ये उपचारासाठी हलविण्यात आले. बिनोय बसु १३ डिसेंबर १९३० रोजी वयाच्या २२ व्या वर्षी स्वतःवर आपल्या पिस्तुलातूनच गोळ्या झाडून घेतल्यामुळे झालेल्या बऱ्याच जखमांमुळे मरण पावले. ब्रिटीश पोलीसांच्या तावडीत जीवंत सापडायचे नाही या उदात्त हेतुने केलेली त्यांची आत्महत्या देशभरातील तरुणांना प्रेरणा देऊन गेली. दिनेश गुप्ता यांच्यावर केलेल्या उपचाराने त्यांना यातून जीवंत ठेवण्यात ब्रिटीश प्रशासनाला यश मिळाले. दिनेश गुप्ता यांच्यावर न्यायालयातून खटला चालून ७ जुलै १९३१ रोजी त्यांना १९ व्या वर्षी फासावर चढविण्यात आले. तिघा स्वातंत्र्यसैनिकांनी केलेल्या धाडसी कृत्यामुळे संपूर्ण ब्रिटीश भारतच नव्हे तर जगामध्ये भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याचे महत्व अधोरेखित होऊन ब्रिटीशांची भारताच्या नागरीकांवरील दडश्याहीने सत्ता टिकविण्याचे कारस्थान जगापुढे आले. जगातील वेगवेगळ्या ठिकाणी चालू असलेल्या स्वातंत्र्यलढ्याला त्यामुळे प्रेरणा मिळाली. **(क्रमशः)**

फिरकीचा जादूगार शेन वॉर्न पाठबळ...

ज्योतिर्मय
📖 **साहित्य**
फिरकीचा जादुगार शेन वॉर्न याची आज जयंती. साडेतीन वर्षांपूर्वी (४ मार्च २०२२) रोजी क्रिकेट विश्वाला धक्का देणारी बातमी आली आणि या बातमीने संपूर्ण क्रिकेट विश्वावर शोककळा पसरली. ही बातमी होती फिरकीचा जादूगार ऑस्ट्रेलियाचा महान लेग स्पिनर शेन वॉर्न यांच्या निधनाची. शेन वॉर्नच्या आकस्मिक निधनाची बातमी क्रिकेट रसिक पचवू शकले नाही. अनेकांचा या बातमीवर विश्वास बसत नव्हता. शेन वॉर्न असा अकाली निघून गेल्याने क्रिकेट विश्वाला जबर धक्का बसला. शेन वॉर्न जाऊन आज साडेतीन वर्ष झाली तरी या धक्क्यातून क्रिकेट रसिक अजूनही सावरू शकले नाही. वयाच्या अवघ्या ५२ व्या वर्षी या महान गोलंदाजाने जगाचा निरोप घेतला. शेन वॉर्न हा केवळ ऑस्ट्रेलियाचाच नाही तर जगातला सर्वोत्तम फिरकी गोलंदाज होता. आपल्या फिरकीच्या तालावर त्याने जगातील सर्वच दिग्गज फलंदाजांना नाचवले. जवळपास वीस वर्ष त्याने आपल्या फिरकीच्या बळावर क्रिकेट विश्वावर राज्य केले. १३ सप्टेंबर १९६९ रोजी ऑस्ट्रेलियाच्या फॉन्टरी गली येथे जन्मलेल्या शेन वॉर्नने जेव्हा फिरकी गोलंदाजी करण्याचा निर्णय घेतला तेव्हा त्याला सर्वांनी वेड्यात काढले कारण ऑस्ट्रेलिया म्हणजे वेगवान गोलंदाजांची भूमी . खेळपट्ट्या वेगवान त्यामुळे तिथे त्याची फिरकी चालणार नाही असेच सर्वांचे मत होते. अनेकांनी त्याला फिरकी गोलंदाजी न करण्याचा सल्ला दिला मात्र त्याने कोणाचेही ऐकले नाही. तो आपल्या निर्णयावर ठाम राहिला. देशांतर्गत क्रिकेटमध्ये त्याने चमकदार कामगिरी करून निवड समितीचे लक्ष वेधले. सातत्याने चांगली गोलंदाजी केल्याने अखेर त्याला ऑस्ट्रेलियाच्या मुख्य संघात प्रवेश मिळाला. १९९२ साली त्याने भारताविरुद्धच त्याने आपली पहिली कसोटी खेळली मात्र या कसोटीत त्याला विशेष काही करता आले नाही. भारताच्या फलंदाजांनी त्याची गोलंदाजी लीलिया खेळून काढली. याच कसोटीत भारताचा सलामीवीर रवी शास्त्रीने द्विशतक केले. पहिल्या कसोटीत विशेष काही करता न आल्याने

त्याच्यावर टीकाही झाली. तो आंतरराष्ट्रीय स्तरावर यशस्वी होणार नाही असाही तर्क अनेकांनी काढला मात्र त्याने हार मानली नाही. टिकाकारांकडे दुर्लक्ष केले आणि आपल्या गोलंदाजीवर लक्ष केंद्रित केले. त्याचे फळ त्याला लवकरच मिळाले. इंग्लंड विरुद्धच्या प्रतिष्ठेच्या एशेस मालिकेत त्याने सोडले. आपल्या फिरकीच्या बळावर त्याने ही मालिका ऑस्ट्रेलियाला एकहाती जिंकून दिली. इंग्लंड फलंदाजांना शेन वॉर्नची फिरकी समजलीच नाही. इंग्लंड फलंदाजांना शेन वॉर्नने अक्षरशः मामा बनवले. याच मालिकेत शेन वॉर्नने असा चेंडू टाकला की ज्याने फलंदाजच नव्हे तर क्रिकेट विश्वच अचंबित झाले. शेन वॉर्नने इंग्लंडच्या माईक गाटिंगला ऑफ साईडला चेंडू टाकला. गाटिंगला वाटले की चेंडू ऑफ स्टंपच्या बाहेर असल्याने तो वाईड ठरेल म्हणून त्याने तो सोडून दिला मात्र चेंडूने अचानक १८० अंशात वळून

चक्रे गाटिंगचा लेग स्टंपवर धडकला. या चेंडूने केवळ फलंदाजच नव्हे तर क्रिकेट विश्वच हादरून गेले. असा चेंडू यापूर्वी क्रिकेट विश्वात कोणत्याची गोलंदाजाने टाकला नव्हता म्हणूनच या चेंडूला बॉल ऑफ सेंच्युरी असे म्हणतात. न भूतो न भविष्यती असा तो चेंडू होता. १९९३ साली शेन वॉर्नने हा स्वप्नवत चेंडू टाकला. आज इतक्या वर्षांनंतरही हा चेंडू क्रिकेट रसिकांच्या स्मरणात आहे. शेन वॉर्नची गोलंदाजीची शैली अनोखी होती. या अनोख्या शैलीनेच त्याने १४५ कसोटीत ७०८ बळी घेतले. त्यातील ४४८ बळी हे ऑस्ट्रेलिया आणि इंग्लंडमध्ये घेतले. येथे एक लक्षात घ्यावे लागेल की या दोन्ही देशातील खेळपट्ट्या वेगवान गोलंदाजीसाठी पोषक असतात. वेगवान खेळपट्ट्यांवर इतके बळी मिळवणे ही अनन्यसाधारण गोष्ट आहे. त्याने १४५ कसोटीत खेळताना ३७ वेळा एका डावात ५ किंवा त्यापेक्षा अधिक बळी घेतले आहेत तर तर कसोटीत १०

किंवा १० पेक्षा अधिक बळी त्याने १० वेळा घेतले आहेत. इतकेच नाही तर त्याने १९४ एकदिवसीय सामन्यात २९३ बळी घेतले आहेत. १९९९ साली इंग्लंडमध्ये झालेला विश्वचषक ऑस्ट्रेलियाने शेन वॉर्नच्या फिरकीच्या बळावरच जिंकला होता.

शेन वॉर्नने जगभरातील दिग्गज फलंदाजांना आपल्या फिरकीच्या तालावर अक्षरशः नाचवले. जगातील सर्वच देशात त्याने अप्रतिम कामगिरी करीत बळी मिळवले मात्र त्याला भारतात म्हणावे तसे यश मिळाले नाही. सचिन आणि वॉर्न यांचे क्रिकेट मैदानावरील द्वंद्व क्रिकेट रसिकांसाठी पर्वणी ठरायचे. सचिनला बाद करण्यासाठी वॉर्न जंग जंग पछडायचा मात्र त्याला त्यात यश मिळायचे नाही. शारजात झालेल्या मालिकेत सचिनने वॉर्नची चांगलीच पिटाई केली तेव्हा सचिन मला स्वप्नातही दिसतो अशी कबुली त्याने दिली होती. मैदानावर हे दोन महान खेळाडू एकमेकांसमोर उभे ठाकत असले तरी

मैदानाबाहेर मात्र हे दोघे एकमेकांचे जिवलग मित्र होते. १९९० ते २०१० असे वीस वर्ष ऑस्ट्रेलियाने क्रिकेट विश्वावर एकहाती हुकूमत गाजवली त्यात शेन वॉर्नचा मोठा वाटा होता. निवृत्तीनंतर शेन वॉर्नने समालोचन केले. २००८ साली आयपीएलचा पहिले सत्र पार पडले. या पहिल्या सत्रात शेन वॉर्न राजस्थान रॉयल्स या संघाचा कर्णधार होता. विशेष म्हणजे या संघात शेन वॉर्न वगळता एकही स्टार खेळाडू नव्हता. या संघात तरुण आणि नवख्या खेळाडूंचा भरणा होता तरीही शेन वॉर्नने आपल्या चतुरस्त्र गोलंदाजीने आणि नेतृत्व गुणाने राजस्थान रॉयल्स ला विजेतेपद मिळवून दिले.

शेन वॉर्नच्या मृत्यू नंतर क्रिकेट विश्वाची मोठी हानी झाली. त्याच्या साखा महान फिरकी गोलंदाज पुन्हा होणार नाही. फिरकीचा जादूगार शेन वॉर्नला जयंतीदिनी विनम्र अभिवादन!

सहज मनातले...
सौ.माधुरी म.इनामदार
मिरज..

पाठबळ मग ते कुठेही असो, कुटुंबात, समाजात, नोकरीच्या ठिकाणी सगळीकडे महत्वाचे आहे.एखाद्या मुलीचा सासरी छळ होणे, तिला मरणाला सामोरे जावे लागणे याचेही कारण तिला ना सासर,माहेर मधल्या कोणाचे पाठबळ नसते हे प्रमुख कारण असू शकते.

एकूणच कुठल्याही व्यक्तीच्या प्रगतीत त्यांचे स्वतःचे कष्ट, बुद्धिमान, योग्य संधी नक्की असते त्याबरोबरच आर्थिक, मानसिक मिळालेले पाठबळ ऊर्जा टिकवून ठेवते हे ही महत्त्वाचे आहे ना? कधी कधी चुकीच्या बाबतीत (गुंड,राजकारणी) मिळालेले पाठबळ समाजात दहशत निर्माण करते हे ही आपण अनुभवतो.. मला वाटते प्रेमाचे, पैशाचे, अडचणीच्या वेळी मिळणाऱ्या योग्य आधाराचे पाठबळ मिळायलाही कुठेतरी देवाचा आशीर्वाद हवा.. जसा अर्जुन, द्रौपदीला मिळाला..

एकूण जन्म ते मृत्यूपर्यंतच्या प्रवासात प्रेम आधार, खंबीर साथ, खडतर प्रसंगात पाठीवर हात ज्यांना जास्त प्रमाणात मिळते त्यांचे जीवन सर्वार्थाने फुलत राहते. आपणाला काय मिळते याचा हिशोब न करता आपण आपल्याला शक्य आहे तितका पाठिंबा इतरांना देणे हे तर आपल्याच हाती असते ना? प्रत्येक वेळी आर्थिक पाठिंबा देणेच गरजेचे आहे असे नाही! आपल्या प्रेमाच्या दोन शब्दांनी,आणि पाठीवर ठेवलेल्या हातांनी सुद्धा जीवनात ‘‘अर्थ’’ आहे असे वादू शकते.. हो ना? संकटे कर्माप्रमाणे आली तरी पाठीशी श्रीकृष्ण हवा.. हो ना? त्यामुळे मी नेहमीच श्रीहरीला प्रार्थना करते पुढचे भवितव्य मला माहीत नाही पण तुझे पाठबळ असेल तर सुख असो वा दुःख मी तणार हे नक्की..